

HEKLEV SEVENADUREL

A-dreuz lenn

2

Petra nevez ?

2

Notennoù

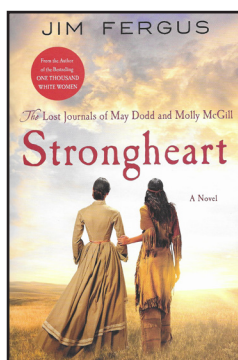
2

Herve LATIMIER

Strongheart, The Lost Journals of May Dodd and Molly McGill,

gant Jim Fergus,
St Martin's Griffin, 2021,
392 pajenn, 19,80€

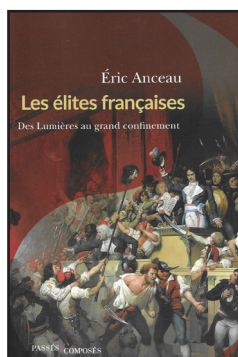
Trede romant trilogiezh Jim Fergus kroget gant *One Thousand White Women - The Journals of May Dodd* (s.o. Al Liamm niv. 326) a voe heuliet gant *The vengeance of the Mothers - The journals of Margaret Kelly & Molly McGill* (s.o. Al liamm niv. 439) eo *Strongheart The Lost Journals of May Dodd an Molly McGill*. Ne dalv' ket ar boan

adlâret amañ diazez an istor. Un digarez da deurel ur sell endro war an niverennoù meneget a-us, neketa. Pe da adlenn al levrioù o-unan, gwelloc'h c'hoazh. Kendelc'her a ra an oberenn da vezañ kinniget evel lodennoù eus deizlevrioù un darn eus ar merc'hed o deus kemeret perzh er programm reiñ merc'hed gwenn da briedoù da

gadourien Cheyenn evit degas ar peoc'h etre an div bobl bet lakaet e pleustr, hervez faltazi Jim Fergus, un tamm a-raok emgann Little Bighorn (Greasy Grass evit an Indianed). Adkavet e vez ur bern tudennoù bet graet anaoudegezh ganto c'hoazh, evel-just. An traoù bet skrivet gant merc'hed ar programm zo lec'hiet pe a-raok pe goude emgann ar 25 ha 26 ha viz Even 1876. Tri zra a bouez a zegas ur sklêrijenn ispisial da lodenn-mañ an oberenn. Ur plas bras a vez kemeret gant skridoù bet savet gant JW Dodd, rener ar *Chi Town magazine*, diskennad da vMay Dodd ha Molly Standing Bear, ar Cheyennez he doa degaset dezhañ an deizlevrioù e penn kentañ ar rummad. Pouez bras a vez roet d'o darempredoù ivez. An eil tra eo lodenn ar prantadoù fantastek a gaver en istor koulz e bloavezhioù 1875-1876 (galloudoù pareañ Woman Who Moves against The Wind, « *The Real World Behind This One* » lec'h ma ya an dec'herien hag an doare d'e dizhout pe d'e guitaat) hag en amzer-vremañ (personelezh kevrinus Molly Standing Bear peurgetket). Trede tra : plas ar merc'hed. Krouidigezh ur bagad

kadourezed e-touez ar strollad Cheyenned gant merc'hed a bep seurt orin, un toullad eus ar "merc'hed gwenn" en o zouez. Anvet eo *Stronghearts* ar bagad-se ha kemer a ra ur perzh heverk en emgannoù. Kendelc'her a ra da vevañ en un doare kuzh betek bremañ... Un niver bras a Indianezed a vez skoet, skrapet, gwallet, lazhet hep ne vefe graet enklaskoù gwirion evit kavout ar re gablus pe adkavout ar merc'hed dianket. Piv a glasko anezho pa vez tu hag a gastizo garv an dorfedourien ma n'eo ket ur bagad merc'hed mennet ? Bepred ur sell resis war stad Indianed ar plaennoù e fin an XIX^{vet} kantved, un dro en ur gwirvoud en tu-hont d'ar gwirvoud poellek, tudennoù dedennus, merc'hed youlet hag un destenn aes ha plijus da lenn. Perak klask abegoù ouzhpenn evit ober anaoudegezh gant trilogiezh Jim Fergus ?

**Les élites françaises,
Des Lumières au
grand confinement,**
gant Éric Anceau,
Passés/Composés, 2020,
462 bajenn, 24€

Ul levr istorour eo al levr-mañ da gentañ. N'eus ket tu, emezañ, da zielfennañ ar saviadoù kempred hep kaout un anaoudegezh eus an istor kuit da vezañ touellet o soñjal ez eus un dra nevez eus un dra bet c'hoarvezet alies gwechall. Un doare "lezennoù" a c'heller merzout zoken e red an istor. Unan eus al lezennoù-se eo n'eus bet sistem kevredigezhel ha politikel padus ebet hep begennoù (p.16 « *Aujourd'hui, si l'élite demeure fortement contestée, son existence n'est plus guère déniée.* » pp.69-71 ur rann eus an eil chabistr kentelius war ar poent-se : *Les projets avortés d'une société qui aurait la haute main sur ses élites, voire qui se passerait d'elles*). War an diazeze e sav ur bern goulennoù : begenn pe begennoù (politikel, ekonomikel, sindikel, sevenadurel...), eus pelec'h e teuont, peseurt stummadur o

deus, peseurt liammoù gant peurrest an dud... War an dachenn-se e kaver frazennoù garv a-walc'h e-keñver ar Frañsizien, lavaret gant ar Jeneral De Gaulle d'e vab e 1940 (p.242) : « *On a l'armée que l'on mérite, on a les élus que l'on mérite et on a le gouvernement que l'on mérite. Si on est minable, on a un gouvernement minable, une armée minable et des élites minables.* » Er penn kentañ e klask an aozer termeniñ petra eo ur vegenn pe begennoù. A-raok reiñ un termenadur eus petra eo ur vegenn evitañ (p.20) e tispleg perak e raio gant al liester a-hed al levr. Meur a vegenn a gaver er memes mare oc'h enebiñ, o kenlabourat, o kendeuziñ a-wechoù. Ouzhpenn ar rann gentañ meneget a-us e kaver 11 chabistr en oberenn mui un astenn skrivet pa erruas kleñved-red ar

c'hovid (*Les élites au révélateur du Coronavirus*) hag ur c'hlozadur : *Les élites françaises hier, aujourd'hui et demain*.

Heuliañ a ra ar chabistoù red an istor eus *Des élites contre la monarchie absolue* betek *Vers un nouveau monde ?* Ur bern fedoù ha sifroù a sikour da welout an traoù en un doare disheñvel eus ar pezh a lenner alies ; piv a veze dilennet er bodadennoù broadel, piv a gemere perzh e luskad-mañ-luskad, da skouer... Dibosupl ha didalvoud e vefe klask ober un diverrañ eus an oberenn. Un toullad traoù am eus kavet dedennus a-hed ma lennadenn. En o zouez pouez ar berc'henniezh e prederiadennoù dispac'herien 1789 (pp.66-67) peogwir e kaver, e Bonreizh 1793, ez eo « [un] *droit naturel et imprescriptible* » goude ar pezh a lenner e Disklêriadur gwirioù Mab-den hag ar sitoian. Echuiñ a ra an eil chabistr gant ur rann anvet *La République des propriétaires*. Klotañ a ra gant sell Thomas Piketty e *Capital et idéologie* (s.o. *Al Liamm* niv. 442).

Er pempvet chabistr, *À la recherche des élites du suffrage universel*, em eus lennet un deskriadur dedennus eus pran-

tad an eil Republik, an eil Impalaeriezh ha personelezh Louis-Napoléon Bonaparte.

Pa gomzer eus begennoù e Frañs e komzer dre ret eus an ENA. Kaoz zo diwar he fenn evel-just er chabistroù diwezhañ met desket em eus e oa bet krouet un ENA e 1848. Serret gant Louis-Napoléon e 1849 ! Ha klasket 'oa bet krouiñ unan gant tu-kleiz ar mare e 1876 hag e 1936...

A-hed an oberenn e weler begennoù o kemer plas re all hag alies kaout buan a-walc'h memes techoù hag ar re o deus diskaret. Gwelet a reer reoù zo en em zistruj o nac'h gwelet ar gevredigezh o cheñch evel an noblañs e fin ar rouantelezh. Gwelet a reer enebiezhioù garv e-diabarzh ar begennoù o-unan. Gwelet 'reer e c'hell a-wechoù bezañ dañjerusoc'h bezañ er vegenn eget en diavaez evel e-kerzh an Dispac'h da skouer. Gwelet a reer ivez tud a zeu a-benn da vezañ bepred er vegenn bolitikel daoust d'ar cheñchamantoù, Talleyrand o vezañ ar skouer brudetañ.

Chomet on war ma c'hoant a-zivout an darempred etre ar begennoù hag "ar" bobl. Begennoù politikel zo a zo bet diskaret gant ul lodenn eus ar

bobl, anat deoc’h, met mankout ra un dielfennadur eus “ar” bobl. Liesseurt eo ar bobl. Enebiezh a c’hell bezañ etre lodennoù anezhi. Gellout ’ra an dud kaout memes emzalc’h e-keñver ar begennoù (pe begennoù zo) evit abegoù disheñvel a-grenn. Anat eo ez eus disfiz e-touez an dud e-keñver ar begennoù met ken anat eo ez eo un hent dall enebañ ar re “vad” diouzh ar re “fall”. Evel alies e tleer klask ur c’hempouez.

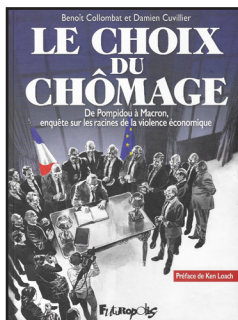
Er c’hlozadur ez eus prederadennoù war ar pezh a vefe mat ober evit nevesaat al liamm etre ar begennoù hag ar bobl

met kavet em eus anezho un tamm difetis.

Evel en holl levrioù istor ez eus er fin ur bern notennoù ha daveoù.

A-drugarez d’an holl ditouroù ha dielfennadurioù a gaver en oberenn e c’heller magañ pep hini e breder o kemer harp war an istor. Goude, ma c’hellfe un ober a-stroll diazezet war eskemmoù gwirion reiñ tro da gavout un hent mat, e vefe dreist.

**Le choix du chômage,
De Pompidou à Macron,
enquête sur les
racines de la violence
économique,**
gant Benoît Collombat ha
Damien Cuvilier,
Futuropolis, 2021,
288 pajenn, 26€

Ar wech kentañ eo din lenn ul levr ekonomiezh e stumm bannoù-treset. N’eo ket fall tamm ebet daoust ma ’c’h on bet hegazet gant un toullad traoù.

Pal al levr eo diskouez e tegas, dre ret, ar sistem kapi-

talour arc’hantour a-vremañ dilabour. War ar poent-se ez eo sklaer an displegadenn ha reizh da’m meno. Adalek ma tremen gounid ar genlodeien a-raok goprou al labourerien hag ar postadurioù a ro un dazont d’an

embregerezhioù ne chom nemet ur benveg : skarzhañ tud.

Dielfennadur kiriegezh Unvaniezh Europa en afer a seblant din bezañ deskrivet en un doare un tamm eeunik : netra diwar-benn pouez ar Stadoù en doare ma ya Unvaniezh Europa en-dro. Meuleudi da emzalc'h de Gaulle, da hini Chevènement ha d'ar Stadoù-broad a vefe ar benveg burzhudus evit cheñch an traoù. Daoust ma lârer meur a wech ez eo dibaboù ar Stadoù hag hini Frañs peurgetket, o deus degaset ar saviad a ana-verer...

Ur bern titouroù ha dielloù a gaver. Ur gwir enklask zo bet. Met bepred em bez un tamm disfiz pa zispleger an traoù nemet dre levezon tud zo pe rouedadoù zo. Arabat ankouaat o deus asantet an dud, evit abegoù liesseurt d'ar gevredigezh beveziñ a zo hon hini gant he holl dechoù fall. N'eo ket sur tamm ebet e vefe prest ar geode-dourien da gaout c'hoant da cheñch an traoù war an tu a c'heller hetiñ. Lâret e vez er fin tout gant unan eus an dud bet aterset : « *Mais, si la société ne veut pas de cette bifurcation, elle n'aura pas lieu. Il faut que*

cette évidence s'impose. » (p.283)

Ger ebet a-zivout un obere-rezh publik digreizennet. Kouls-koude e c'hellfe ar stollegezhioù lec'hel krouiñ implijoù publik, evel ma kinnig an aozerien, evit respont da ezhommoù fetis an dud war meur a dachenn ma ne vefe ket bet lemet diganto pep emrenerezh e-keñver tailhoù, pe dost... gant ar Stad.

Kavet 'm eus ar sell kreizet war Europa hag ar Stadoù Unanet hep dave da beurrest ar bed a c'houzañv muioc'h eus ar sistem eget hon broioù, siwazh. Penaos ober evit stourm ouzh nerzhioù an arc'hant bras a ren war ar bed a-bezh gant teknikoù efedus-kenañ gant pep Stad hec'h-unan ? Anat ez eus ezhomm eus ur galloud politikel demokratel europeat pe bedel zoken evit adlakaat ar politike-rezh en e blas kuit da lezel an ekonomiezh da ren pep tra. Ne 'm eus kavet kinnig ebet war an dachenn.

Meneget e vez kudennoù an endro (p.282) ur wech nemetken, ma ne fazian ket : « *Nous vivons la première crise interne d'un système économique qui gère la nature d'une certaine façon et entraîne l'accélération des*

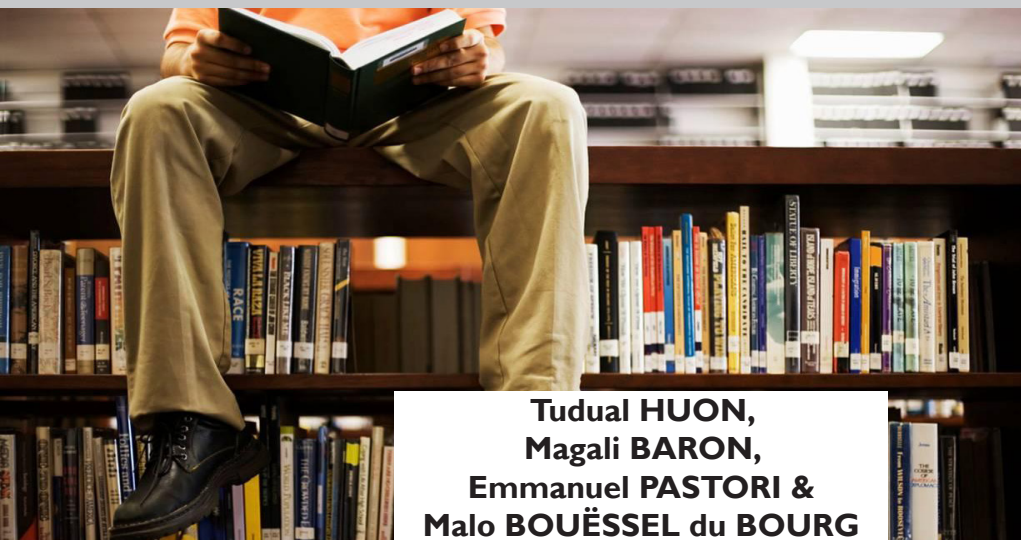
épidémies. » Penaos empentiñ e vefe diskoulmet seurt kudennoù war dachenn ur Stad hepkenn ?

Un toullad dielfennadurioù a seblant diamzeriet – marteze peogwir e roont kalz pouez d’an istor – ha kreizet war ul lodenn eus ar bed nemetken, eta.

Niver ar *flashbak*où istorel a gaver en oberenn zo mezevellus a-wechoù daoust (pe abalamour ?) d’an titouroù degaset. Un dra a hegaz ac’hanon, ez personel : ar frazenn en dije skrivet Adam Smith diwar-benn “dorn diwelus ar marc’had” (p.47). N’eo ket peogwir eo bet ijinet gant ar re a lâar bezañ e “ziskibled” ez eo gwir. Lennit pezh a skriv Jacques Généreux (unan eus izili *Les économistes atterrés*) pp.314-315 eus e levr *La Déconomie* (niv. 427 *Al Liamm*) : « *La référence également fréquente à Adam Smith,*

*pour sa fameuse “main invisible” est, quant à elle, une pure fumisterie. [...] En l’occurrence, Adam Smith n’a jamais été le chantre d’une autorégulation automatique des marchés. [...] Par ailleurs, les économistes cultivés ont également lu La théorie des sentiments moraux (1759) [niv. 422 *Al Liamm*], où il apparaît que la main invisible qui exploite l’égoïsme des individus pour servir le progrès général de l’humanité est celle de la providence divine. »*

Evit klozañ : ul levr bannoù-treset pouezus abalamour d’e zanvez. Treset mat a-walc’h ha kinniget brav, eo. Rebechoù zo d’ober dezhañ, da’m meno. Degas a ra evel-se, danvez dael, danvez preder ha broud da cheñch an traoù.

**Tudual HUON,
Magali BARON,
Emmanuel PASTORI &
Malo BOUËSSEL du BOURG**

An urzh-paeañ,
gant Ousmane Sembène,
Mouladurioù Hor Yezh,
122 bajenn, 9€

Dakar, Senegal un nebeud bloavezhioù goude m'eo aet kuit Bro-C'hall diouzh ar vro.

Dieng a zo paour-razh, evel an holl dud pe dost en e garter. Abaoe bloaz emañ dilabour, goude bezañ bet graet un harz-labour.

Dle en deus e pep stal, hag ar boued zoken a zeu da vezañ rouez.

A-daol-trumm e c'hoarvez un dra dic'hortoz. Un niz dezhañ, aet da labourat da Vro-C'hall a gas dezhañ un urzh-paeañ. Ret e vo dezhañ mont d'an ti-post,

tennañ an arc'hant, ha mirout an arc'hant evit e niz, met ur gwerzh-butun a chomo evitañ memes tra.

Ar c'heloù a red dre ar c'harter, hag an holl a zered evit goulenn an aluzen, kendrec'het ma 'z int eo deuet Dieng da vezañ pinvidik-mor... Ne gredont ket anezhañ pa lavar n'en deus ket bet arc'hant evit ar poent, ha rebechiñ a reont dezhañ bezañ pizh ha digas e-keñver ar re all. Un dra diaes-spontus da c'houzañv evit ur muzulman kredus evel Dieng.

Dont a-benn da gaout ar sammad arc'hant a vo diaes dezhañ avat. Skoilhoù a bep seurt e gavo war e hent. N'en deus kartenn-anv ebet, hag evit kaout unan e vo ret dezhañ lakaat unan d'ober e boltred, ha ret e vo dezhañ ivez prenañ un timbr ha dreist-holl kaout un destenn a c'hanedigezh...

Anat deoc'h ne vo ket diskuliet penaos e echuo afer Dieng. M'hoc'h eus c'hoant da c'houzout pelloc'h e oarit ar pezh a chom d'ober !

Al levr-mañ a zo ur brouenn ouzhpenn e teu a-benn al lennegezh da lakaat an dud da veajiñ dre an amzer hag al lec'hioù.

M'hoc'h eus c'hoant da vezañ digêriet da vat evel on bet

eo ret deoc'h lenn al levr-mañ. Ober anaoudegezh gant Bro-Senegal ar bloavezhioù 60 a vo sur a-walc'h souezhus evidoc'h.

Taolennet e vez ur vro didrevadennet n'eus ket pell zo.

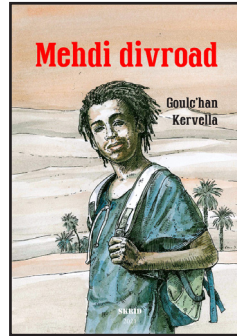
Pep hini a glask dreistbevañ, ha kalz a dud n'o deus ket o gwalc'h. Paour eo ar vro, ha nebeut a dud a zo gouest d'en em zifreñ. Goubrenañ an dud eo ret ober alies evit dont a-benn da gaout an disterañ tra. Pilpou-serezh hag avi a ren e pep lec'h.

Ar skrivagner, Ousmane Sembène a zo anavezet dre ar bed a-bezh. Skrivagner ha filmaozer e oa bet tro-ha-tro.

Ur priz en doa bet ar romant-mañ e 1968, hag ur film a oa bet tennet dioutañ, aozet gant ar skrivagner.

EP

Mehdi divroad,
gant Goulc'han Kervella,
Skrid,
106 pajenn, 7€

Ur seurt teulfilm-faltazi a zo eus *Mehdi divroad*. Pedet omp da zispenn roudoù ur paotr yaouank bet rediet da zivroañ evit sachañ e groc'hen gantañ. En Eritrea edo o chom, e gevred ar Soudan. E garedig a zo o paouez bezañ skoet d'ar marv gant poliserien e vro dre ma oant heñvelrevidi. Hiziv an deiz c'hoazh, e meur a vro e vez kastizet anezho d'al lazh. Rankout a ra Mehdi tec'hout neuze, evel miliadoù ha miliadoù a zivroidi. Bevañ a reomp en e gichen e-pad ur bloavezh leun. Un imram hir ha dañjerus : Soudan, Libia, Lampedusa, Italia, Bro-C'hall, janglenn Calais, Breizh, Kernev-Veur... Ha daou vor da dreuziñ ! Ober a ra peñse e Mor Breizh. Meur a hini, en-dro dezhañ, a goll o buhez e-pad ar veaj. Meur a wech e vez tapet Mehdi ha meur a wech e teu a-benn da

dec'hout. A-drugarez da Leonce, anezhañ ur blenier italian, bet e dud-kuñv o repuiñ e Breizh da vare Mussolini, e teu a-benn da dizhout e bal : mont da Vro-Saoz da zeskiñ c'hoariva e Stratford.

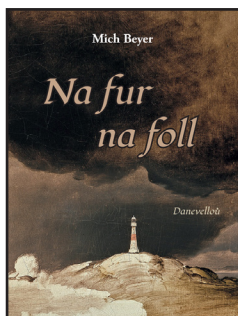
Boas eur da zeskiñ en ur lenn, e-ser Goulc'han Kervella. Eeun a-walc'h eo an tudennoù, mat pe fall anezho, met gwir-heñvel eo an daolenn, a ouzer a-walc'h, hag efedus an danevell. Diaes deomp chom difrom dirak planedenn c'hav Mehdi hag e genseurted. Ni, Breizhiz, a zo embroidi ha divroidi ken-koulz all, a bouez Goulc'han Kervella. Deuet omp eus tramor gwechall a-benn en em staliañ e Breizh, ha kustum omp da foe-tañ bro war-lerc'h hon tamm kreun. Micherourien Trelaze, Bretoned Pariz pe New York, an holl re-se o deus ranket mont da bell-vro, ha ne voe ket un

ebat dezho. « Lec'h ma tremen an heol e tremen ur penn Breton ! » diouzh a glever. Aesoc'h deomp, marteze, en em soñjal, evel ma ra ul

labourer-douar imoret fall, e-kreiz al levr, a-raok gervel beg e dog... Dibikouzañ hon daoulagad a ra Leonce.

MbdB

Na fur na foll,
gant Mich Beyer,
An Alarc'h Embannadurioù,
94 pajenn, 9€

O lenn an eizh testenn a ya d'ober *Na fur na foll*, dastumad danevelloù Mich Beyer, em eus soñjet e kontadenn Tchouang-tseu : « Un noz, gwechall, e voen ur valafenn o skournijal, laouen gant he stad. Neuze e tihunis, o vezañ Tchouang-tseu. Piv ez on e gwirionez ? Ur valafenn oc'h hunvreal ez eo Tchouang-tseu pe Tchouang oc'h empenniñ e voe ur valafenn ? » An hunvre deuet da wir, ar gwirvoud troet e hunvre. N'eo ket ken sklaer-se an harzoù. Gwell a se ma c'hellomp beajiñ eus an eil bed d'egile hag ober hor mad eus ur gwirvoud kresket, e-giz ma vez lavaret bremañ. Lod tud ivez a oar hunvreal tra ma chomont war zihun, evel ma vez kontet en danevell « 312B ». Ar

re-se a nac'h chom bac'het er vuhez ordin, e-touez tud rakskrivet o zonkad. Feiz pe lorc'h ? Kalon pe tec'h ? Deoc'h d'ober ho soñj. Met diriskl n'eo ket a-dra-sur, mont en tu all d'ar bevennoù merket.

N'eo ket danevelloù a skiant-faltazi a vez kinniget gant Mich Beyer, evelkent. Livañ a ra degouezhioù a c'hellfe nep piv bennak en em gavout ganto. Met ur ment faltazius zo d'ar gwirvoud hag ur ment sakr d'an dud, pa oar an nen sellout a-dost ha tanavaat e skouarn.

Meur a zoare a ginnig Mich Beyer da vale en tem ledan-se, ha war meur a don. Gouzout a ra reiñ buhez d'an dud vunut gant teneridigezh, mousfent ha realou-

riez. Fromus ha saourus eo buhez Moereb Lo, perc'hennez war *Ar Steredenn Aour*. Farsus ha dic'hortoz eo ar bPrimaoza-denn. E stumm ar c'hollokoù

kozh e vez klozet al levr gant un destenn filozofel : emziviz el liorzhoù. Na fur na foll, marteze, nemet e vefe Fur ha foll...

MbdB

**Lennegezh Vreizh o
tiwanañ, Levrenn I,**
gant Pierrette Kermoal,
Embannadurioù Aber,
191 pajenn, 12€

Penaos, pegoulz ha gant piv eo digloret da vat lennegezh Vreizh a-vremañ ? Diwar div levrenn e tanzen Pierrette Kermoal he respont. Eus ur sintezenn ledan ez eus anv neuze. Fellout a ra d'an aozerez adkemer hag adrenkañ, mennozhioù he deus bet tro da hadañ kentoc'h e meur a skrid. C'hoant ganti lakaat ar pouez war doareoù eskoradur hol lennegezh vodern. En ur zielfennañ an troc'h a zo bet gant hor skriva-gnerien gozh, e pleustr war nerzh al lavar, war ar c'hrouiñ, hag erfin, war talvoudegezh an arz. El levrenn gentañ-mañ e pled gant ar pezhioù nevez o deus degaset Kervarker, Lan

Isizan, Tangi Malmanche ha Yann-Bêr Kalloc'h. An eil levrenn a vo gouestlet da luskad *Gwalarn*.

Dre builhentezh ha dalc'hegezh he studiadennoù eo deuet Pierrette Kermoal da vezañ hor skidvarnerez pouezusañ abaoe deroù ar bloavezhioù 60. Ken abred ha 1968 e krogas da zielefennañ oberenn Roparz Hemon, gant ul levr a bouez : *Eus Gwarizi Vras Emer da vMari Vorgan*. Tamm-ha-tamm eo deut a-benn da ziskouez penaos pep diazezer en deus graet « evit sevel gant gerioù un ti da drivliadennoù e ene, » e-giz ma skrive Roparz Hemon. « Eus ar glad ez eo ar yezh, » a resisa Pierrette

Kermoal, o deus graet « araez-krouiñ ul lennegezh uhel. » « Ar sellad istorel a zo o hini a ziskouez Breizh, he yezh, he istor, evel unvez. » Ur pal nevez a vez lakaet d'hol lennegezh hiviziken : « un araez da ergerzhout ar bed eo ha d'e gompren, ha da veizañ Breizh er bed nevez dizoloet. »

Heverk eo ar pennad gouestlet da gKervarker er c'heñverse, rak d'ar c'hentañ sell, netra nevez en torkad gwerzhioù ha sonioù hengounel dastumet gant ar paotr yaouank da-heul e vamm. Diskouez a ra Pierrette Kermoal gant arguzennoù soutil penaos « ar Barzhaz Breizh avat zo dibar, disheñvel a-grenn diouzh an dastumadoù all a zeuas war e lerc'h. » Dre e bennad kinnig, dre an notennoù puilh a ya gant an testennoù, dre an dibab en deus graet Kervarker eus urzh kronologek istor Breizh, dre ledander tachenn e labour dastum, war diriadoù meur a rannyezh, e tiskouez ur mennad nevez. Mennad un diazezer. Savet en deus gwerzmeur Breizh diwar kanaouennoù ar bobl. Se a zo kaoz, moarvat en deus graet ar *Barzhaz Breizh* kement a verzh. Un awen don, un unvez, un

energiezh, hag ene dibar ur bobl en deus diskuliet.

Re hir e vefe, er pennadigbarn-mañ, displegañ penaos he deus an aozerezh kaset ar memes labour da benn gant Lann Inizan hag « e lavar rez », Malmanche hag e dudennoù gwreg kreñv ha liesseurt, pe Bleimor, hor barzh gwir kentañ, na pegen dizingal e ve *Ar an Daoulin...* Pep hini en deus goveliet e yezh dezhañ e-unan ha digoret klaz da luskad *Gwalarn*. « Ret dimp lenn hag adlenn an oberennoù, » a skriv Pierrette Kermoal. « Adlenn a lavaran. Rak bewech ma adlenn un oberenn veur ez eo un oberenn nevez a lenner. »

MbdB

Kure Brelevenez,
gant Fañch an Uhel,
tresadennoù gant Tudu,
Al Liamm,
20 pajenn, 5€

Sed aze ur souezhadenn !

Adembannet eo bet *Kure Brelevenez* treset gant Tudu !

Anavezet mat eo Fañch an Uhel. Dastumet en doa ur bern kontadennoù a zo bet embannet gant *Al Liamm*. An holl a rankfe lenn al levrioù kontadennoù-mañ evit kaout un damsell eus soñjoù an dud ar mare-hont. Un danvez eus an dibab a vo kavet gante e-barzh.

Istor *Kure Brelevenez* a vo kavet gant al lenner(ez) e-barzh an trede levr.

Peseurt doare kure e oa kure Brelevenez ? Unan « a gare ar merc'hed koant, hag ar gwin ivez un tammig ». Kompren a rit diouzhtu n'emañ ket an istor-mañ par d'ar re a veze desket er c'hatekiz gwechall. Petra a erruo d'ar c'hure-mañ ? Lazhet e vo c'hwec'h gwech a-hed an istor. Penaos 'ta ?

Lennit ar bannoù-treset ! Ha plijadur ho po, sur ha n'eo ket marteze !

Daou abeg a zo d'an nebeutañ da gaout al levr-mañ e-barzh ho levraoueg.

Da gentañ penn ho po ur gontadenn hengounel o tont eus Bro-Dreger hag ho po ivez un tañva eus spered dichek ha lik Tregeriz zo. Plijus-tre eo an istor, hag an doare da gontañ anezhañ a lak al lenner da zisoñjal eo skrijus memes tra. Ur muntr lakaet da istor farsus !

An eil abeg evit prenañ ar bannoù-treset-mañ eo kaout ur bannoù-treset e brezhoneg, ar pezh a zo ral a-walc'h siwazh. Re nebeut a zo dioute, ar pezh a zo torr-penn rak e c'hallfe kas ar re yaouank war-zu hor yezh. Met an dra-mañ a zo un afer all.

Ar bannoù-treset-mañ n'eo ket evit ar vugale avat, evit an dud gour ne lavaran ket.

Adembannet eo bet kement ha lidañ 200 vloaz ganedigezh Fañch an Uhel.

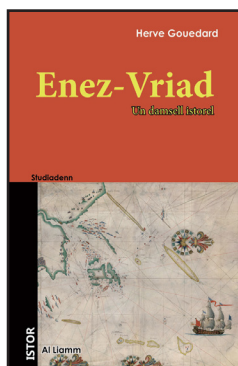
Embannet e oa bet e-barzh ar gelaouenn *Yod Kerc'h*, kelaouenn a oa bet krouet gant studierien eus skol-veur Roazhon. Kavout skouerennoù kozh eus ar gelaouenn-mañ a zo deuet da vezañ ur glaoustre. Gallout a reer kaout anezhe war ar rouedad dindan ur stumm niverel memes tra.

Plijus-tre eo doare tresañ Tud. Skeudenniñ a ra mat-tre an

destenn, en ur lakaat un arliv *underground* warni. Kavet e vo gant al lenner(ez) ur bern traoù-igoù fentus ne oant ket en destenn orin, met homañ a zo doujet memes tra. Ar re a gav abeg en tresadennoù paotred ha merc'hed gwisket skañv pe skañvoc'h n'o alian ket da brenañ al levr-mañ. An amzer a zo tremenet abaoe mare *Yod Kerc'h*, met chom a ra erotek skeudennoù zo. Seks ha feulster e ti *Al Liamm* !

EP

Enez-Vriad,
gant Herve Gouedard,
Al Liamm,
112 pajenn, 12€

Levrioù istor zo a vezont lennet gant kement a entan hag a c'hoant-gouzout hag ur romant. E-giz-se emañ gant ar skridarnod en deus gouestlet Herve Gouedard da Enez-Vriad. D'e veno n'eo al labour-se nemet ur « studiadenig » uvel ; e dalvoudegezh avat a zo just a-walc'h

bezañ bet gouest da zastum, da ziverrañ ha da lakaat urzh en un danvez puilh, evel ma c'heller divinout o welet al levrlennadur a gaver er fin. Kontañ a ra an istor bras diouzh savboent an enezidi, gant pennadoù berr, en un doare bev-buhezek, dre zibab fedoù heverk a laka an danevell

da vezañ fetis ha dudius. En ur brezhoneg c'hwek, resis ha diardoù e ra kement-se, ken e vez dalc'het al lenner e-barzh ar jeu a-hed al levr.

Steunvenn ar skrid hag urzh ar chabistroù a zo sklaer ha kempenn, ha pa vefe al lennerien dic'houzvez eus istor Breizh. Kregiñ a ra an aozer gant ur brassell war an douaroniezh : an inizi munut ac'h a d'ober an enezeg, ar maen hag an douar, ar mikrohin a laka spesadoù kreiz-douarel da greskiñ, ha notennoù war al lec'hanvadur. Goude-se e pled gant an istor, en ur vont dre renk an amzer, adalek ar ragistor betek an amzer-vremañ. Souezhet e c'heller bezañ o welet pegen stank e oa darempredet al lec'h-se gwechall : a-hed ar ragistor, d'ar c'houlz ma ne oa ket un enezenn c'hoazh, met un uhelenn a valire war draoñienn an Trev, e oa bet Briad ul lec'h-annez strategel, ma 'z eus bet graet kavadennoù arkeologel pouezus-meurbet. War-lerc'h e oa deuet paot a venec'h da vevañ war inizi Briad, peurgetket war Enez-Lavred, a-hed ar Grennamzer. A-benn ar fin n'eo ket bet Enez-Vriad kement-se ul lec'h distok, serret warnañ e-unan, met en em gavet e oa

meur a wech e-kreiz an tous-mac'h, dre ma oa ul lec'h strategel, peurgetket pa oa bet brezel ouzh ar Saozon.

Klask a ra an aozer reiñ da welet ar vro evel ma oa gwechall, dre renabliñ evit pep prantad ar savadurioù a gaved war an inizi, bezet milinoù, chapelioù, tiez kozh pe ilizoù. Hag ezhomm a-walc'h zo eus sikour an istorour, rak ur striv bras eo empentiñ al lec'h-se – a zo lesanvet bremañ “Enez ar Bleu-nioù” – evel ma oa da skouer e fin an XVIII^{vet} kantved, pa ne oa eno na gwez, na girzhier, na kleuzioù, na mogerioù... Dibabet e vez ivez munudoù heverk a zesach evezh al lenner, evel istor Yann ar Rouz, a oa kure da vare an Dispac'h, bet skarzhet kuit goude bezañ plantet reuz en enezenn.

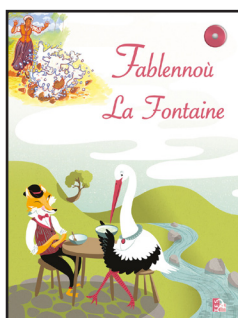
Santet e vez eo dedennet an aozer gant buhez an enezidi dreist-holl ; pennadoù kaer ha resis a zo gouestlet d'ar micherioù ha d'al labour-douar ; gwir eo e veve an dud gant gourdrouz an dibourvezañs hag ar gernezh, etre un douar treut a-walc'h hag ur mor leun a reier hag a zañjer, a oa liammet outañ an darn vrasañ eus ar micherioù. Unan eus perzhioù gwellañ al levr eo

diskouez a-dost buhez pemde-
ziek an dud a-hed ar c’hantve-
doù, ha gant se da vurutellat gant
un tamm mat a zisfiz ar c’hem-
moù bras degaset gant an touris-
terezh : « Ar gwir vuhez avat a
zo aet da lec’h all, pe chomet eo
marteze war ribl ur c’hantved all,
a-gevret gant ur gevredigezh hag
a zo aet da goll. [...] Petra oc’h
deuet da vezañ, c’hwï hag hoc’h
eus poaniet kement, kantvedoù-
pad, a-rumm-da-rumm, er

parkeier hag el lanneier etre
Porzh-Kae ha Beg ar Penn ? »
M’eo ken dedennus ha ken
dudius al levr, ez eo moarvat
abalamour m’eo skrivet gant un
den gwriziet mat er vro, na glask
ket renabliñ darvoudoù hepken,
met kontañ buhez an dud gant e
vouezh dezhañ e-unan, ha parañ
selloù lemm war ar c’hantvedoù
tremen, gant ar soñj marteze
magañ buhez Breizhiz a-vremañ.

MB

Fablennoù La Fontaine,
TES,
85 pajenn, 25€

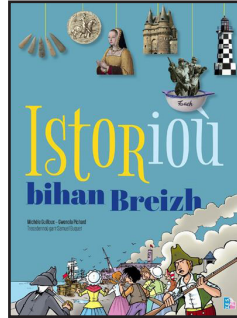
Sed aze ur c’haer a levr,
mentet bras (24,5x32,5) emban-
net gant TES, gant tresadennoù
ha livadurioù aozet a-ratozh-kaer
evit an degouezh gant livourien
ha treserien ar vro : adembann
lod eus fablennoù La Fontaine.
Kinniget eo al levr gant Daniel
Doujet (troer e-unan eus un
toullad brav a fablennoù) ha
Maryvonne Berthou (bet mestrez-
skol ha kenlabourez gant TES).

Ur bladenn arc’hant a zo
ivez ma klever mouezh Marie

Kermarrec, Loeiza Beauvir,
David ar Gall, Natacha ar Gall,
Kristof ar Menn, Herri Morvan.
39 fablenn a zo bet enrollet
(troidigezhioù bet graet gant
Paotr Treoure, Visant Seite, Ste-
van Kerhoret, Daniel Doujet,
Prosper Proux, Bernard Coza-
net). Ur pal pedagogel a zo evel-
just gant an embannadur-mañ :
lakaat ar re yaouank da zeskiñ
ha da zibunañ fablennoù hep
balbouzat...

TH

Istorioù bihan Breizh,
gant Michel Guilloux ha
Gwenola Pichard
tresadennoù gant
Samuel Buquet,
brezhoneg gant
Maguy Kerisit,
TES,
96 pajenn, 18€

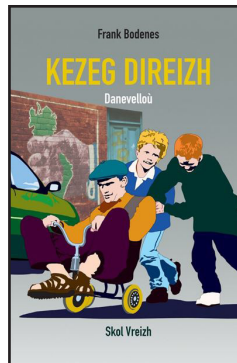
Ul levr istor skrivet gant div gelenner evit ma vo plijus istor Breizh d'ar vugale. Kinniget brav eo gant livioù ur bern ha tresadennoù. 44 prantad eus istor hor bro a zo bet studiet pizh. Eus an Neolitik betek an deiz a hiziv (labour-douar a skiant vat). Dielloù istorel a zo diouzh un tu hag en tu all

istorioù bihan bet ijinet gant an aozerien evit desachañ evezh ar vugale.

Ul levr a bouez hag a vo ur skoazell a-feson evit ar gelennerien istor sur-mat rak n'eo ket anat kelenn istor Breizh er skolioù gant ar programm bet aozet gant an deskadurezh c'hall.

TH

Kezeg Direizh,
gant Frank Bodenes,
Skol Vreizh,
160 pajenn, 12€

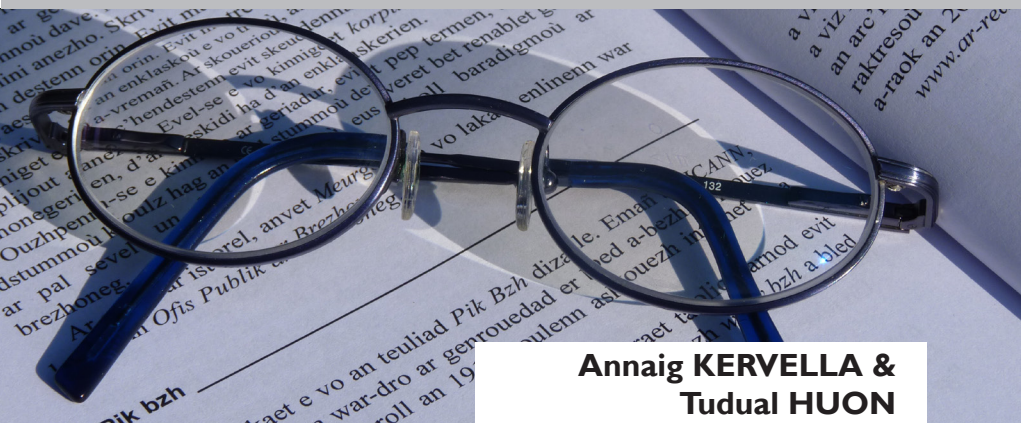
Pemp danevell disheñvel mat, e-keñver an tem hag an hirder, a gaver e dastumad *Kezeg Direizh*. Beajiñ a reomp eus un enezenn e Gres, betek Bro-

Gembre, o tremen dre Marsilha ha Bro-Leon. Bep taol e vez livet tud ar vro-mañ-bro en o neizh, gant nerzh ha livioù flamm. Rak dre e yezh eo e vez

gwriet unelezh dastumad Frank Bodenes. Ur yezh prim ha skeudennus. E deroù « Red eo save-teiñ ar soudard Gwiader » e reer anaoudegezh gant ur paotr aet e joa bevañ digantañ. Ur paotr chichant avat, ar Gwiader-se « araog ma oa lakaet e spered da soubañ ha da ribotañ e podad du ar skuizhder ». Plijadur am eus bet o splujañ e froud an danevelloù, gant o frondoù spiset mat hag o zudennoù dibar. Un tamm mat a fent am eus bet gant Supergôl, jamez ne goll. Ur penn saoz eo Supergôl, hag ur sapre lonker. Dre zegouezh e teu da c'hoari gant skipailh melldroad ar c'hornbro... « Glaz », an danevell hirañ, a zo dic'hoarzhoc'h. Eus an divroidi

kollet er Mor Kreizhdouar ez eus kont, hag eus un istor karantez a ya da goll pa vez poent diskouez brokusted wir. Efedus eo an itrik, nemet em eus kavet un tammig re fraezh linenn an droug hag ar mad, a dremen etre an div benndudenn, tra m'on techet da grediñ e tremen dre greizig-kreiz nep piv bennak. Fromus ha soutilloc'h eo « Garsh » er c'heñver-se. Dre vras e vezer troet da deurel kred war tudennoù al levr, e-giz pa vije bet savet *Kezeg Direizh* diwar eñvorennoù buhez. Diwar ar realouriezh-se e vez savet ha leurennet goulennnoù gwir gant Frank Bodenes a-zivout doareoù hor bed a vremañ.

MbdB

**Annaig KERVELLA &
Tudual HUON**

HOR MIGNONED

Ganedigezhioù

Stad zo ennomp o kemenn deoc'h ganedigezh hor merc'h Tara d'an 18 a viz Gouere 2021 e Brest. Nolwenn Lagadec ha Yoann Horellou- Plougastell-Daoulaz

Laouen eo Bleunienn Huon ha Melig Bodivit o kemenn deoc'h ganedigezh o merc'h Solena e Kemper d'an 9 a viz Du.

Laouen eo Tudeg Denez ha Chann L'Hourre o kemenn deoc'h ganedigezh o mab Lan d'an 23 a viz Gwengolo e Montroulez.

Lizhiri

Digant Iwan Couée:

Fromet on bet o lenn e-barzh *Al Liamm* e oa aet Paol Kalvez da Anaon. Trugarez vras enta da Valo Bouëssel du Bourg evit e bennad-koun en e enor. Evel ma 'z eo bet displeget brav gantañ, setu ur prantad eus istor an Emsav hag ur remziad Emsaverien, dizoloerien, difraosterien, ha kazi avanturerien anezhe, o vont da get. Ha domaj e vefe a-dra-sur dilezel koun hag hêrezh tud a seurt

gant Paol Kalvez, nebeut anavezet evel m'emaint diwar vremañ, pa ne vo kavet nemet notennoùigoù diwar o fenn e levrioù istor ar yezh hag al lennegezh, ha pa zeuio da vezañ diaesoc'h-diaesañ marteze meizañ o frederouriezh hag o zemz-spered. Moarvat techet e vez tud zo en amzer-vremañ da sellet outañ, ha kemend-all ouzh e vignon bras Youenn Olier, evel katoliged ha broadelourien eus an tu dehoù hag hengounelour o spered. Met gwiroc'h c'hoazh eo ar pezh a lavar ar pennad-koun. Estreget un den strizh ha parfet a oa eus Paol Kalvez. Un den dispar e oa e-keñver an darempredoù gant tout an dud, aes ha plijus ar gaoz gantañ, e-keñver plijadurioù fentus ar vuhez pemdeziek, mousfent ha siriusted o vont gantañ bepred kazel-ha-kazel, hag e-keñver ur seurt pedagogiezh diouzh e ijin e-unan, ma oa ur mailh da lakaat sekredoù ar brezhoneg da ziwan en un doare splann ha gwirion. Soñj em eus, e-kerzh an devezhioù-studi a veze renet gantañ ha Youenn Olier, e c'hoarveze gwall alies, « *plus souvent qu'à son tour* » e-giz ma vez lavaret en galleg, lakaat ar berzhidi da studial levr Jil Ewan, *En Donvor da Vreizh*, hag evit gwir n'eo ket ebat an hini e oa, ha koulskoude bepred e veze kavet an tu gantañ da reiñ lañs d'ar studi war-bouez kaozeadennoù ha divizoù dieub, pe istorioù hag eñvorennoù dic'hortoz, pe c'hoazh fentigelloù o tennañ d'an Emsav ha d'an Emsaverien, en ur brezhoneg c'hwek ha frank. Ne vefen ket gouest da zisplegañ perak, faltazi diouzh ma ferzh sur a-walc'h, met alies em eus bet soñjet e teue gantañ dres ar seurt brezhoneg gwirion ha resis a zlee bezañ bet hini Abeozen ivez, ur seurt brezhoneg mod Bro-Leon ha mod lennek war ar memes tro, ur seurt brezhoneg ma veze santet ennañ levezon ar vrezhonegerien unyezhek en doa bet anavezet en e yaouankiz. Un den ledan e spered, ledan e breder ha ledan e skiant-prenet e oa enta, dedennet ha fromet gant al liesseurt hag ar c'hevrinus ma vez joaioù, trubuilhoù, doareoù-soñjal hag obererezh Mab-den. Meur a wech em eus bet klevet anezhañ o tisplegañ penaos ec'h ae en-dro, war dachenn ar vuhez kumuniezh, prederouriezh kristen, peoc'helour hag ekologour Lanza del Vasto, ma oa bet en darempred gantañ. Dalc'het em eus soñj ivez eus ar goulennoù prederouriezh ha trabedoniezh en devoa graet ouzhin diwar-benn an dezenn bevoniezh ha bevgimiezh edon o kregiñ

ganti en Bro-Iwerzhon d'ar mare-se. Goulennoù souezhus e par ar skiantoù hag an hentennoù skiantel, hag e-keñver an deskadurezh voaz war ar skiantoù, ha neoazh, goulennoù gwirion ha diaes o vroudañ an den da vont seul belloc'h gant kevrinoù an natur hag an danvez bev. Hag e-skeud-se seurt goulennoù dic'hortoz ha diharz digant Paul Kalvez o deus levezonet ac'hanon a-hed ma buhez ha ma labour imbourc'her.

Digant Loeiza an Duigou :

Mont a ran e darempred ganeoc'h e-keñver ur fazi graet ganin er pennad PREDER en niverenn 438.

Ennañ e lâran e oa Langleiz an hini kentañ o plediñ gant ar skiant-faltazi gant *Enez ar rod*. Koulskoude, Roparz Hemon en doa embannet *An Aotrou Bimbochet e Breiz* e 1927 gant *Gwalarn*.

Trikamardet eo ma bouilhenn gant se. Digarezit ac'hanon evit ar fazi-se.

PROFOÙ

Miz Gwengolo : Daniel CARRE ; Loic CAMPION ; Renée FRAPPIN-KERNOA ; Per LAVANANT ; Alan Judicael GACHET ; Pêr DREZEN ; Didier AR BELLER ; Jean-Camille HANUS ; Robert GOUZIEN ; Lucien NOZZI ; Hervé RENAN

— War un dro : 140€

Miz Here : Pêr LEMOINE ; ao. It. Yann-Charlez CAUDAL ; Thierry MADEC ; Lan TANGI

— War un dro : 150€

Miz Du : Alain BOUVET ; Yann-Loeiz KABELL ; Robert PERROUD ; Filip OILLO ; Padrig AN HABASK ; Mari-Soaz AR C'HOZH ; Gwenael BARON ; Charlie GRALL ; Tremeur GUILLAUMIE ; Jean CLOAREC ; Iwan COUEE ; Jean-Claude LE BARBIER ; Jakez MEREL ; Alain JOIN ; Janig STEPHENS ;

Fañch JESTIN ; Bernez KADORED ; Eric CHEVALLIER ;
Celestin ha Mari-Jo LE ROUX ; Bernez TANGI ; Gwenael
EMELYANOFF ; Marie BUORD ; Danielle GUEYDON

— War un dro : 486€

*Mil drugarez a lavaromp ur wech ouzhpenn
d'hor skoazellerien.*

PRIZ DANEVELLOÙ KÊR KARAEZ _____

D'ar Sul 31 a viz Here eo bet roet priz an Danevelloù aozet bep bloaz gant Kêr Karaez. Un danevell warn-ugent a oa war ar renk. Un toullad a oa gant ul live a-zoare. Un danevell leun a fent eo a zo aet ar maout ganti : *Ar Sushi Disoursi* bet savet gant Filip Oillo. Ur priz a 1500€ a zo bet profet dezhañ gant Hoel Maleuvre, e anv ar bodad-barn ha Kêr Karaez. Hor gwellañ gourc'hemennoù d'ar skrivagner, ha laouen eo skipailh *Al Liamm* pa ouezer e oa bet embannet an danevell-se en niverenn 442 – Gwengolo/Here 2020.

©AGK2021

C'HOARIVA

Setu un tamm keloù eus ar galv skrivañ “Va yezh a garan...”.

Ouzhpenn 80 testenn a oa bet resevet ganeomp.

Tud a bep oad o doa skrivet evit ar raktres, eus skolidi kentañ derez betek tud war o leve.

Trugarekaat a reomp an holl re o doa skrivet deomp.

Lod eus ho kerioù a zo bet kaset ganeomp e Rodez e miz Gouere 2021 evit un arvest straed, lod skrivet war gartennoù-post ha huchet da vat, lod all kuzulikaet ouzh pleg skouarn an dud (ur chuchumu-chuer hor boa savet evit an dro).

Ha bremañ petra 'vo graet eta ?

Ur stummadur 5 dibenn-sizhun a vo savet etre miz Genver ha miz Mae 2022 gant ar pal reiñ da welout ha klevout un abadenenn straed. Ho kerioù a servijo da sevel an arvest. Labouret e vo war ar c'heur, mouezh ar bobl eta, war ar c'horf hag ar yezh. Gwelet e vo penaos lakaat ar c'heur-mañ da fiñval war an dachenn-leurenn (ar straed).

Penn laz-seniñ ar strollad-mañ a vo ar c'homedian Etienne Siberil.

Ar stummadur a zo digor d'an holl.

Trugarez vras evit ho kerioù tro-ha-tro fromus, fentus, don ha brav-kenañ.

Evit C'hoariva : Emmanuelle (kenurzhierzh)

DAÑSAL DINDAN AR GLAV

D'an 10 a viz Here e oa bet skignet en abadennoù brezhonek France3 Bali Breizh un teulfilm a-feson : *Dañsal dindan ar glav*. Goulwena an Henaff anavezet 20 vloaz zo e bed ar c'hleweled he deus sevenet an teulfilm a 52' a gont stourm ha buhez Elen Kloareg, taget gant krign-bev ar vronn. Rouez eo seurt danvez e bed ar brezhoneg. Leun a gizidigezh, evez ha from a gaver a-hed istor ar

vaouez yaouank, mamm a diegezh. Kontañ a ra en un doare eeun ha didro he hentad start ha youlek war-zu ar yec'hediñ hag ar pareañ. Blizidigezh e-leizh a-hed ar film, e komzoù, en testeni, er skeudennoù, en doare da filmañ, en doare da frammañ. Un oberenn eus ar re wellañ.

DEUS 'TA HA GAVOTENN HIRAÑ AR BED _____

Deus 'ta, kevredigezh staliet e Brest, he deus galvet an holl da sevel gavotenn hirañ... ar bed ! D'an 31 a viz Here e oa an emgav er Gapusined, digor d'an holl. Un dek vloaz zo bennak e oa bet 3000 a dud o tañsal ar gavotenn e Lokournan. 1200 e oa ar bloaz-mañ.

SIKOUR DIWAN _____

Roet zo bet lañs d'ur c'houlzad kehentiñ graet gant hag evit ar skolidi bet e Diwan.

Krouerien ha krouerezed ar skolioù Diwan a zo bremañ o tostaat deus o leve. An dreist-harozed-mañ o deus kredet da vat en o raktres. Ouzhpenn 40 vloaz war-lerc'h, eo tro ar re yaouank stabilaat dazont ar skolioù en desped d'an dud a soñj dezho ez eo gwelloc'h komz ur yezh nemetken.

Ma vefec'h o vevañ e Breizh, pe pell ac'hann e Bro-C'hall pe belloc'h c'hoazh e c'hallit sikour Diwan gant ar roadennoù !

Kit e darempred gant Nolwenn Horellou :

02 98 21 33 69

nolwenn.horellou@diwan.bzh

Pe evit titouroù all diwar-benn Diwan:

www.diwan.bzh